

Zhodnocení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10.07.1975, sp. zn. Tpjf 88/74, ECLI:CZ:NS:1975:TPJF.88.1974.1

Číslo: 49/1975

Právní věta: Ze zhodnocení úrovně spolupráce soudů se společenskými organizacemi v trestním řízení (kontrolní průzkum).

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 10.07.1975

Spisová značka: Tpjf 88/74

Číslo rozhodnutí: 49

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Zhodnocení

Hesla: Podmíněné propuštění, Záruka společenské organizace

Předpisy: 140/1961 Sb. § 44 ods. 4

§ 12 ods. 5

§ 142 ods. 1

§ 183 ods. 2

§ 215 ods. 1

§ 216 ods. 2

§ 329 ods. 1

§ 329 ods. 2

§ 331 ods. 2

§ 331 ods. 3

§ 333 ods. 3

§ 337 ods. 1

§ 337 ods. 2

§ 342 ods. 1 písm. b

§ 5

§ 50 ods. 2

§ 59 ods. 2

§ 6 ods. 1

§ 6 ods. 2

§ 73 ods. 1

§ 77 ods. 1 141/1961 Sb. § 4 ods. 1

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 49/1975 sb. rozh.

Ze zhodnocení úrovně spolupráce soudů se společenskými organizacemi v trestním řízení (kontrolní průzkum)

(Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 7. 1975 č. j. [Tpjf 88/74.](#))

Ve směrnici pléna Nejvyššího soudu ČSSR k hlavním ideologickým problémům v rozhodovací činnosti soudů a státních notářství Plsf 1/74 a v Akčním programu Nejvyššího soudu ČSSR k realizaci usnesení pléna ÚV KSČ ze dne 27.-29. 11. 1974 se klade důraz také na prohlubování účasti pracujících na výkonu justice, a to proto, že tato účast je jedním z hlavních prostředků k upevňování socialistického státu a k prohlubování socialistické zákonitosti a napomáhá také při prohlubování socialistického právního vědomí pracujících.

Jednou z výrazných forem účasti pracujících na výkonu soudnictví je součinnost soudů (i ostatních orgánů činných v trestním řízení) se společenskými organizacemi v trestním řízení. Plénum Nejvyššího soudu ČSSR zhodnotilo tuto spolupráci na svém zasedání ve dnech 5. a 12. října 1972 a zjistilo, že současná úroveň spolupráce soudů se společenskými organizacemi v trestním řízení není v potřebném souladu s principem socialistické státnosti (čl. 2 odst. 4 Ústavy ČSSR) a se základní zásadou trestního řízení o tento princip se opírající, podle níž orgány činné v trestním řízení spolupracují v nejširší míře se společenskými organizacemi a využívají jejich výchovného působení (§ 2 odst. 7 tr. ř.). Usnesení pléna Nejvyššího soudu ČSSR [Plsf 2/72](#) konstatuje, že vedle nedostatečné aktivity soudů i společenských organizací na tomto úseku převládá formalismus projevující se malou pozorností k obsahové stránce a společenské účinnosti vzájemné spolupráce.

K nápravě tohoto neuspokojivého stavu bylo pak plénem Nejvyššího soudu ČSSR doporučeno:

- usilovat o podstatné zvýšení správně orientované aktivity soudů, pod jejichž přímým vlivem uplatňovaným osobním stykem soudců s funkcionáři společenských organizací a při plném využívání aktivity soudců z lidu se může zlepšit i praxe společenských organizací
- vést praxi soudů k důslednému respektování všech ustanovení zákona, která upravují spolupráci soudů se společenskými organizacemi;
- v oboru vojenského soudnictví navíc zajisti, aby účast společenských organizací v trestním řízení byla zabezpečována v souladu s požadavky nedílné velitelské pravomoci a výchovného působení vojenských kolektivů ve smyslu směrnic vydaných velitelskými a politickými orgány ČSLA;
- zaměřovat výkon soudního dozoru na soustavné sledování a včasné usměrňování spolupráce soudů se společenskými organizacemi a pojmout tento úkol do plánu úkolů nejvyšších soudů republik, krajských soudů a vyšších vojenských soudů; zejména krajské soudy a vyšší vojenské soudy by měly plně využívat všech prostředků soudního dozoru k nápravě vadné praxe okresních soudů a vojenských obvodových soudů;
- v rámci meziresortní součinnosti s orgány prokuratury a bezpečnosti působit k tomu, aby se spolupráce se společenskými organizacemi stala záležitostí všech orgánů činných v trestním řízení; na meziresortních poradách věnovat těmto otázkám soustavnou pozornost a koordinovaně působit k rozšiřování a zdokonalování spolupráce se společenskými organizacemi a po stránce organizační i obsahové; prosazovat zejména zásadu, že podmínky pro tuto spolupráci je třeba vytvářet již v přípravném řízení a v řízení před soudem ještě před hlavním líčením;
- opatření ke zdokonalení praxe provádět v koordinaci s příslušnými řídicími orgány společenských organizací.

Citovaným usnesením pléna Nejvyššího soudu ČSSR bylo zároveň uloženo předsedům trestního a

vojenského kolegia v roce 1974 zhodnotit úroveň spolupráce soudů se společenskými organizacemi uskutečněné během roku 1973.

Nejvyšší soud ČSSR proto provedl v součinnosti s nejvyššími soudy republik kontrolní průzkum, jehož cílem bylo zjistit, zda a s jakými výsledky byla doporučená opatření v průběhu roku 1973 plněna a případně dát další podnět k nápravě dosud se vyskytujících nedostatků. Průzkum byl proveden ve vybraných okresech všech krajů ČSR i SSR a u všech vojenských obvodových soudů. Nejvyšší soud ČSSR při zpracování této zprávy vycházel z podkladových zpráv nejvyšších soudů republik a zpráv vyšších vojenských soudů, jakož i z vlastních poznatků získaných zejména ze sledování rozhodovací činnosti nejvyšších soudů republik, z účasti na zasedání trestních kolegií těchto soudů a na gremiálních poradách krajských soudů a vyšších vojenských soudů, resp. ze zápisů o průběhu těchto porad.

I.

Záruky společenských organizací

Ze statistického přehledu o účasti společenských organizací v trestním řízení za rok 1973 vyplývá, že počet přijatých záruk společenských organizací za nápravu obviněného a za dovršení nápravy odsouzeného je ve srovnání s r. 1971 v podstatě na stejné úrovni, přičemž se zvýšil počet soudy nepřijatých záruk. Rovněž okruh společenských organizací, které nabízejí záruku za nápravu obviněného, resp. za dovršení nápravy odsouzeného, je přibližně stejný. Přetrvává stav, že záruky nabízejí převážně organizace ROH (80-90), v podstatně menším rozsahu jednotná zemědělská družstva a výrobní družstva a jen ojediněle organizace SSM. U vojenských soudů je situace odlišná, neboť záruky nabízejí a společenské zástupce vysílají převážně organizace

Záruky za nápravu obviněného byly v r. 1973 nabízeny většinou u pachatelů trestných činů spáchaných v silniční dopravě. Pokud jde o ostatní trestné činy, byla záruka nabízena a také přijímána zejména za pachatele, trestných činů rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 odst. 1 tr. zák. a ublížení na zdraví podle § 221 tr. zák. Jen výjimečně byla nabídnuta záruka za pachatele trestných činů nedovoleného podnikání podle § 118 tr. zák., porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky podle § 127 tr. zák., útoku na veřejného činitele podle § 155 odst. 1 a § 156 odst. 2 tr. zák. a výtržnictví podle § 202 tr. zák. Tato struktura převládá i u vojenských soudů. Nedoceňuje se možnost nabízet záruky za nápravu obviněného u pachatelů přečinů, ohledně nichž jsou záruky nabízeny jen zcela výjimečně.

Tato praxe je nesprávná. I v boji proti méně závažné kriminalitě je účelné využívat možností výchovného působení a kontroly společenské organizace, která převzala záruku za nápravu obviněného. Takový postup je žádoucí, neboť může přispět i k odstraňování příčin kriminality a jiných negativních jevů v místech a na pracovištích.

Nedostatek spočívající v tom, že ve značném počtu záruk za nápravu obviněného nebyl respektován požadavek zákona, aby věc byla projednána v kolektivu pracujících, vytýkaný ve zhodnocovací zprávě pléna Nejvyššího soudu ČSSR [PlsF 2/72](#) v roce 1973 vyskytoval již jen výjimečně. V převážné většině případů byl tento požadavek splněn. Nabídka na převzetí záruky za nápravu obviněného byla projednána nejčastěji v kolektivech úseků ROH, dále v kolektivech dílny, obsluhy strojního zařízení, stavební čety, farmy státního statku aj. Velmi kladně je třeba hodnotit skutečnost, že ve stále častějších případech je nabídka na převzetí záruky projednávána v brigádách socialistické práce, resp. v kolektivech o tento titul soutěžících.

V oblasti vojenského soudnictví jsou to kolektivy, v nichž obviněný vykonává základní vojenskou službu.

Vyskytují se případy, kdy orgán společenské organizace projedná nabídku na převzetí záruky na členské schůzi společenské organizace.

Nejvyšší soud SSR ve své zprávě správně uvádí, že tak velký kolektiv nemůže obviněného a jeho osobní a povahové vlastnosti dobře znát a nemá ani předpoklady, aby v případě přijetí záruky soudem na obviněného výchovně působil. Tento názor je ve shodě se stanoviskem vyjádřeným ve zhodnocovací zprávě pléna Nejvyššího soudu ČSSR [PlsF 2/72](#), podle kterého převzetí záruky za nápravu obviněného má být projednáno především v tom kolektivu pracujících, který obviněného dobře zná a může na něj bezprostředně výchovně působil. Členská schůze ZO ROH zpravidla takové předpoklady pro výchovné působení nespĺňuje. Tato stanoviska jsou pak rovněž v souladu s pokyny pro činnost ROH při výchově pracujících porušujících zásady socialistického soužití schválenými sekretariátem ÚRO dne 5. 2. 1973 (publikovaným ve Zpravodaji ROH č. 3/1973 a ve Sbírce instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti ČSR v částce 8-10 ročník 1973), v nichž je výslovně uvedeno, že členská schůze ZO ROH má být o převzetí záruky pouze informována.

Výchovnou sílu kolektivu pracujících soudy většinou neprověřují a považují za dostatečné odůvodnění nabídky na převzetí záruky, že orgán společenské organizace kolektiv zná a pokládá ho za schopný na obviněného výchovně působil. Proti takovému postupu nelze mít námitky, pokud již z charakteru kolektivu pracujících, který má záruku provádět, je patrna jeho výchovná síla (např. jde o brigádu socialistické práce anebo o kolektiv o tento titul soutěžící), resp. pokud nabídka na převzetí záruky obsahuje takové věrohodné údaje, z nichž lze předpoklady kolektivu pracujících k výchovnému působení dovodit. V těch případech, v nichž získané poznatky soudu vyvolají pochybnosti o tom, zda kolektiv pracujících je schopný na obviněného výchovně působil, je soud ovšem povinen výchovnou sílu kolektivu pracujících blíže objasnit, např. výsledkem zástupce společenské organizace v hlavním líčení, za pomoci orgánu nadřízeného společenské organizaci apod.

Vojenské soudy se při ověřování výchovné síly kolektivu opírají též o stanovisko velitele, neboť vycházejí z toho, že velitel nejlépe zná skutečné možnosti výchovného působení mládežnické organizace.

Výsledky kontrolního průzkumu svědčí o tom, že při porovnání se stavem před r. 1972 se kvalita nabídek na převzetí záruky za nápravu obviněného, resp. za dovršení nápravy odsouzeného sice poněkud zlepšila, avšak ve většině případů stále není na žádoucí úrovni. Je to ovlivněno i tím, že dochází k častým změnám ve funkcionářských kádrech společenských organizací. V písemných nabídkách záruk je zpravidla uváděn kolektiv pracujících, který v případě přijetí záruky soudem bude záruku provádět, je zhodnocena osoba pachatele (zpravidla velmi podrobně) a dále je uváděno, jakým způsobem byla společenská organizace s trestnou činností obviněného seznámena. Záruky jsou však často nedostatečně odůvodněny z hlediska jejich výchovných cílů. Způsob výchovného působení je uváděn příliš obecně bez bližší konkretizace. Taková odůvodnění jsou typická zejména pro záruky, které mají formální charakter proto, že jde o pachatele, u něhož i bez výchovného působení společenské organizace jsou dány předpoklady pro uložení trestu nespojeného s odnětím svobody, resp. pro upuštění od potrestání. Popis konkrétních opatření, jimiž společenská organizace hodlá na pachatele výchovně působil, chybí často také v odůvodněních záruk, které jsou nabízeny z důvodů úzce zájmových (zejména motivovaných snahou udržet si pracovníka) anebo proto, že pachatel, resp. jeho příbuzní usilovali, aby společenská organizace nabídla záruku.

V oblasti vojenského soudnictví se častěji vyskytuje, že organizace SSM ke své nabídce na převzetí záruky za nápravu obviněného nepřipojují stanovisko velitele. Velitel se svou nedílnou velitelskou odpovědností za kázeň výchovu podřízených a za činnost organizace SSM nemůže být nikdy opomíjen, a proto samotné rozhodnutí organizace SSM bez souhlasu velitele nestačí k uplatnění práv vymezených pro společenskou organizaci v § 4-6 tr. ř.

Při srovnání se stavem v r. 1971 se vyskytuje již větší počet záruk, v nichž jsou uvedeny konkrétní údaje o opatřeních, jimiž má být na obviněného výchovně působeno v případě, že soud záruku přijme, a dále i o opatřeních, která mají v budoucnosti zabránit obdobné trestné činnosti.

V obvodě okresního soudu v K. V. některé nabídky společenských organizací na převzetí záruky za nápravu obviněného obsahují i závazky k určitému konání, které obviněný má plnit v případě přijetí záruky soudem. U pachatelů nedbalostních trestných činů v dopravě je to např. účast na školení řidičů motorových vozidel, povinnost soustavně se seznamovat s dopravními předpisy, být bezplatným dárce krve, organizovat přednášky ve vztahu k dopravním nehodám aj., u trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu je to např. povinnost zdržovat se nadměrného požívání alkoholických nápojů, pokračovat v protialkoholní léčbě aj.

Taková praxe společenských organizací neodporuje právnímu řádu. Přijetí takových závazků obviněným není však podmínkou pro uložení trestu, který není spojen s odnětím svobody, resp. pro upuštění od potrestání.

Pokud však takové závazky mají povahu přiměřených omezení směřujících k tomu, aby obviněný vedl řádný život pracujícího člověka a soud uloží obviněnému se zřetelem k přijaté společenské záruce trest nápravného opatření anebo podmíněně odloží výkon trestu odnětí svobody, měl by zároveň obviněnému uložit i tato přiměřená omezení podle § 44 odst. 4, resp. § 59 odst. 2 tr. zák. Takovým přiměřeným omezením může být i příkaz k pozitivnímu konání, které je nutnou součástí řádného života pracujícího člověka, např. aby obviněný pokračoval v protialkoholní léčbě, u řidiče motorových vozidel, aby si osvojil znalost dopravních předpisů, resp. aby se v jejich znalosti zdokonaloval apod.

Jako přiměřené omezení však nelze ukládat takové příkazy k pozitivnímu konání, které nelze již považovat za nutnou součást řádného života pracujícího člověka, např. povinnost organizovat přednášky ve vztahu k dopravním nehodám, povinnost darovat krev apod.

V každém případě soudem přijaté záruky za nápravu obviněného by však společenská organizace měla v rámci svého výchovného působení vést obviněného k tomu, aby podle svých sil nahradil škodu způsobenou trestným činem, resp. přečinem.

Při srovnání se stavem v r. 1971 poněkud vzrostla aktivita společenských organizací i pokud jde o nabízení záruk za dovršení nápravy odsouzeného v souvislosti s podáním žádostí o podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody. Kladem je, že společenské organizace se zpravidla předem seznamují se stavem převýchovy odsouzeného. V důsledku toho dochází jen výjimečně k tomu, že záruka není přijata a že je odmítnuta žádost o podmíněné propuštění odsouzeného z trestu odnětí svobody.

Naproti tomu není příliš výrazná iniciativa společenských organizací v podávání nabídek na převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného v souvislosti s podáváním žádostí o podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti. Pokud se takové záruky vyskytují, jde vesměs o žádosti o podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu řízení motorových vozidel, motivované snahou společenské organizace získat řidiče služebního motorového vozidla.

Podle poznatků z průzkumu se žádosti společenských organizací o podmíněné propuštění odsouzeného z trestu odnětí svobody podané při nabídnutí záruky za dovršení náprav odsouzeného někdy posuzují jako podněty k řízení o podmíněném propuštění za rozhodnutí vydané z úřední moci (tj. bez žádosti oprávněné osoby). Takový postup je nesprávný. Z ustanovení § 6 odst. 1 a § 331 odst. 2 tr. ř. plyne, že společenské organizace uvedené v § 4 odst. 1 tr. ř. jsou oprávněné k podání žádosti o podmíněné propuštění odsouzeného z trestu odnětí svobody, a mají proto podle § 142 odst. 1 a § 333 odst. 3 tr. ř. oprávnění podat stížnost proti rozhodnutí soudu o podmíněném propuštění, jestliže

soud nabídku na převzetí záruky za dovršení propuštění, jestliže soud nabídku na převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného nepřijal a rozhodl, že se odsouzený z trestu odnětí svobody nepropouští.

Návrh společenské organizace na podmíněné propuštění je možno považovat pouze za podnět k řízení o podmíněné propuštění z moci úřední jen tehdy, nebyl-li spojen s nabídnutím převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného anebo byl-li podán společenskou organizací neuvedenou v § 4 odst. 1 tr. ř.

Nabídky záruk nahrazujících vazbu (§ 6 odst. 2, § 73 odst. 1 tr. ř.) se vyskytují jen výjimečně. Tuto skutečnost však zpravidla nelze hodnotit jako projev malé aktivity společenských organizací. Se zřetelem na povahu této záruky by podnět k jejímu převzetí společenskou organizací měl vycházet spíše od orgánu činného v přípravném řízení, poněvadž společenská organizace většinou sama nebude mít předpoklady pro to, aby odpovědně posoudila závažnost důvodů vazby z hlediska možnosti jejího nahrazení společenskou zárukou. Malý počet záruk nahrazujících vazbu je odůvodněn též tím, že v praxi orgánů činných v trestním řízení převládají vazby z důvodu uvedeného v § 67 písm. b) tr. ř., kde je již ze zákona vyloučeno (§ 73 odst. 1 tr. ř.) nahrazení vazby zárukou společenské

Dosud trvá nedostatek vytýkaný ve zhodnocení pléna Nejvyššího soudu ČSSR [Plsf 2/72](#), že trestní věci, v nichž byla společenskou organizací nabídnuta záruka za nápravu obviněného, nejsou projednávány v hlavním líčení před pracovním kolektivem. K projednání věci v hlavním líčení na pracovišti obviněného anebo u okresního soudu za účasti pracovního kolektivu dochází jen výjimečně. Soudy vysvětlují tento stav organizačními a technickými obtížemi a nezájem společenských organizací. O tom, že tyto potíže lze překonávat, svědčí však příklad okresního soudu v P., u něhož za účasti kolektivu pracujících bylo ve zkoumaném období projednáno šest věcí, v nichž byla nabídnuta záruka za nápravu obviněného. Rovněž v Severočeském kraji byli některé věci projednány na pracovišti obviněného, resp. u soudu za účasti kolektivu pracujících. I v případech, kdy věc nemůže být projednána před pracovním kolektivem, by však soudy měly ve větším rozsahu než dosud vést

organizace k tomu, aby alespoň vyslaly k hlavnímu líčení společenského zástupce, jak je na to upozorněno ve zhodnocení zprávě pléna Nejvyššího soudu ČSSR [Plsf 2/72](#). Statistické údaje o počtu společenských zástupců nesvědčí o tom, že by tento pokyn byl realizován v praxi

Kladem však je, že v řadě věcí spolupracovaly soudy se společenskými organizace při přípravě procesů s organizovanou veřejností, i když nebyla podána nabídka na převzetí záruky za nápravu obviněného. Ve zkoumaném období se tak stalo téměř ve všech krajích. Ve větším rozsahu takové procesy byly provedeny soudy Jihomoravského a Severomoravského kraje. Většina procesů s organizovanou veřejností se koná v budovách soudů a jen výjimečně se konají na pracovišti, resp. v místě bydliště obviněného.

I procesy s organizovanou veřejností konané v budovách soudů se zaměřují na určitou tematiku; týkaly se většinou trestných činů na úseku silniční dopravy a trestných činů proti socialistickému vlastnictví. Dále se soudy orientují na mládež ve spolupráci se školami a učilišti (účast studentů z nejvyšších tříd v rámci občanské výchovy). Po takových hlavních líčeních následuje zpravidla beseda s účastníky o projednávané věci a o otázkách dodržování socialistické zákonnosti.

Průzkum signalizuje, že se projevují značné rozdíly co do počtu těchto procesů mezi jednotlivými kraji a v rámci krajů mezi jednotlivými okresy a že některé soudy tuto formu preventivně výchovné práce nedoceňují.

Ze statistických údajů za rok 1973 plyne, že soudy v poměrně vysokém počtu nabídky na převzetí záruky za nápravu obviněného, resp. za dovršení nápravy odsouzeného nepřijaly. Podle výsledků průzkumu soudy nepřijímaly nabídky společenských organizací na převzetí záruky za nápravu obviněného, resp. za dovršení nápravy odsouzeného zejména z těchto důvodů:

a) šlo o nabídky záruk formálních, poněvadž u obviněného byly dány předpoklady pro uložení trestu nespojeného s odnětím svobody, resp. pro upuštění od potrestání i bez záruky společenské organizace;

b) závažná trestná činnost anebo osoba obviněného (recidiva) nedovolovaly uložení trestu nespojeného s odnětím svobody, resp. upuštění od potrestání;

c) u pachatelů trestných činů na úseku silniční dopravy proto, že nabídky na převzetí záruky za nápravu obviněného sledovaly především neuložení trestu zákazu řízení motorových vozidel, což v souzených případech bylo v rozporu s účelem trestu;

d) kolektiv pracujících neměl předpoklady, aby na obviněného výchovně působil;

e) záruky za nápravu obviněného byly společenskými organizacemi nabízeny až po stanovení termínu hlavního líčení, takže soudy neměly možnost projednat včas se společenskými organizacemi nedostatky nabízených záruk s jejich odstranění;

f) jen výjimečně proto, že nabídky na převzetí záruky byly podány společenskou organizací neuvedenou v § 4 odst. 1 tr. ř.

Stoupající počet soudy nepřijatých nabídek na převzetí záruky signalizuje, že v rámci právní výchovy a propagandy je třeba působit k odstraňování příčin, které tento stav způsobují. zejména je třeba vést společenské organizace k tomu, aby se při seznamování s povahou trestné činnosti nespokojovaly pouze s informacemi od obviněného, resp. od jeho příbuzných, které nemusí být vždy objektivní.

Jednou z hlavních příčin tohoto nepříznivého stavu je, že k nabídce společenských organizací na převzetí záruky za nápravu obviněného dochází stále až po nařízení termínu hlavního líčení, kdy již soudy zpravidla nemají možnost působit k odstranění nedostatků, které vedou k nepřijímání nabízených záruk. Je proto žádoucí realizovat v praxi orgánů přípravného řízení „Instrukce pro vyšetřovatel Sboru národní bezpečnosti“ (nařízení ministra vnitra ČSSR z 20. 9. 1974), upravující v části III součinnost se společenskými organizacemi, a „Metodický pokyn generálního prokurátora ČSSR z 8. 5. 1974 o činnosti prokuratury při zabezpečování účasti veřejnosti v trestním řízení“, jejichž důsledné uplatňování může již v předsoudním stadiu řízení přispívat jednak k aktivizaci společenských organizací při nabízení společenských záruk, jednak k odstraňování nedostatků, pro které soudy nemohou přijímat záruky.

Soudci působí ke zvýšení iniciativy společenských organizací při nabízení záruk v rámci své výchovné činnosti uskutečňované podle plánů právní propagandy a právní výchovy. Spolupracující přitom se stranickými a společenskými organizacemi. K zainteresování společenských organizací na rozvíjení součinnosti s orgány činnými v trestním řízení používají soudci zejména těchto forem:

a) na aktivech nově zvolených funkcionářů společenských organizací podávají výklad předpisů, které upravují účast společenských organizací v trestním řízení;

b) projednávají v odborových orgánech stav na úseku boje proti kriminalitě se zaměřením též na uplatnění práv společenských organizací v trestním řízení;

- c) provádějí instruktáže pro předsedy jednotných zemědělských družstev o podmínkách pro nabízení záruk jednotlivými zemědělskými družstvy;
- d) poskytují konkrétní informace o povaze a o rozsahu trestné činnosti, když společenská organizace z vlastní iniciativy uvažuje o převzetí záruky a působí k odstraňování formálních nedostatků nabízených záruk, pokud je společenské organizace včas nabídnou;
- e) využívají svého členství v pracovně právních komisích při OOR a KOR k zintenzívnění účasti odborových organizací i v trestním řízení;
- f) působí ke správnému pochopení funkce společenských záruk v rámci své přednáškové činnosti a na besedách s pracujícími;
- g) působí ke zvýšení počtu nabídek na převzetí záruky na meziresortních poradách, zejména v tom směru, aby již orgány bezpečnosti a prokuratury ve vhodných případech dávaly společenským organizacím podněty k nabídkám záruk;
- h) při školení a aktivech funkcionářů ROH, SSM a JZD je věnována zvláštní pozornost též účasti společenských organizací v trestním řízení;
- ch) využívají celookresních aktivů, na nichž jsou projednávány zprávy o stavu socialistické zákonnosti;
- i) součinnost společenských organizací se soudy v trestním řízení je projednávána též s okresními orgány společenských organizací, s cílem, aby i tyto orgány působily k zintenzívnění této součinnosti;
- j) u některých soudů jsou otázky součinnosti společenských organizací se soudy v trestním řízení projednávány též s důvěrnickými sbory soudů z lidu s cílem, aby i soudci z lidu projednávali tuto problematiku v základních organizacích ROH a SSM na svých pracovištích.

Již mnohost těchto uplatňovaných forem působení na společenské organizace by měla vést k jejich intenzivnější součinnosti s orgány činnými v trestním řízení, než vyplývá z výsledků vykonaného průzkumu a ze statických dat. Výsledky průzkumu odůvodňují závěr, že malá iniciativa společenských organizací je především trvalou příčinou stále neuspokojivé úrovně této součinnosti a ze strany soudů nedostatečné využívání aktivu soudů z lidu. Soudci z lidu se zřetelem na své zkušenosti získané na zasedáních soudů by měli mnohem iniciativněji než dosud působit na svých pracovištích k rozvíjení součinnosti společenských organizací s orgány činnými v trestním řízení, zejména tím, že by vedle právně propagační činnosti sami ve vhodných případech upozorňovali společenské organizace na svém pracovišti na možnost nabídnout převzetí záruky, resp. vyslat k hlavnímu líčení před okresním soudem společenské zástupce.

II.

Společensští zástupci

Ve srovnání s rokem 1971 je mírný pokles v počtu účasti společenských zástupců při hlavním líčení u okresních soudů. Praxe při vysílání společenských zástupců je v jednotlivých krajích a okresech značně rozdílná, vcelku však převládá tendence nevysílat společenského zástupce ani v případech, kdy společenská organizace nabízí převzetí záruky za nápravu obviněného. Podle statistických údajů za rok 1973 činil počet společenských obhájců, kteří se zúčastnili hlavního líčení, ve srovnání s počtem přijatých záruk v ČSR 15,4 a v SSR

Počet vyslaných společenských obhájců by byl nepochybně vyšší, kdyby soudy respektovaly pokyn

pléna Nejvyššího soudu ČSSR (PlsF 2/72), aby v případech, kdy není možno zajistit projednání věci před kolektivem pracujících, byly společenské organizace upozorňovány na možnost vyslání společenského

Pokud společenské organizace vysílají k hlavnímu líčení před okresním soudem společenského zástupce, jde zpravidla o společenského obhájce. Počet vyslaných společenských žalobců je nepatrný, s výjimkou vojenského soudnictví. Příčinu této situace je patrně třeba spatřovat též v přežívajícím názoru, že boj proti kriminalitě je výlučnou záležitostí orgánů činných v trestním řízení.

Až na výjimky se již nevyskytuje nedostatek, že soudy nerozhodují o účasti společenského zástupce usnesením (§ 183 odst. 2 tr. ř.). Kladně je třeba hodnotit i skutečnost, že jako společenští obhájci jsou vysílání zpravidla funkcionáři společenské organizace a nikoli – jak tomu bylo v předcházejících letech – podnikový právní. Vystoupení společenského zástupce je zpravidla řádně protokolováno.

Podle výsledků průzkumu však trvá nedostatek spočívající v tom, že společenští zástupci před soudem aktivněji nevystupují a zpravidla se omezují pouze na závěrečnou řeč, v níž většinou hodnotí jen osobu obviněného, jeho osobní a charakterové vlastnosti včetně jeho pracovní morálky a ev. aktivity ve veřejném životě. Méně se již zabývají motivací trestné činnosti obviněného a příčinami, které k trestné činnosti vedly, resp. ji umožnily, a opatřeními k jejich odstranění. Jen výjimečně se vyskytly případy aktivnějšího vystoupení společenského zástupce.

Při průzkumu bylo zjištěno, že hlavního líčení se někdy účastní funkcionář společenské organizace, který není zmocněn, aby vystupoval jako společenský zástupce. Přesto některé okresní soudy i takovým zástupcům udělují slovo k závěrečné řeči. Tento postup není správný.

Zástupce společenské organizace, který není zmocněn, aby vystupoval jako společenský obhájce, resp. společenský žalobce, není stranou v trestním řízení (srov. § 12 odst. 5, § 215 odst. 1, § 216 odst. 2 tr. ř.). Takový zástupce společenské organizace by mohlo být ev. vyslechnut v hlavním líčení jako svědek s osobě obviněného a k důvodům, které vedly společenskou organizaci k nabídnutí společenské záruky, popřípadě i k dalším skutečnostem významným pro rozhodnutí soudu o společenské záruce (např. k výchovné síle kolektivu pracujících aj.).

III.

Vykonávací řízení

Ve vykonávacím řízení dosud trvají nedostatky vytýkané ve zhodnocovací zprávě pléna Nejvyššího soudu ČSSR [PlsF 2/72](#).

Byl-li pravomocně uložen trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen anebo byl-li pravomocně uložen trest nápravného opatření se zřetelem na to, e soud přijal záruku za nápravu obviněného, soudy zasílají společenským organizacím zpravidla opis rozsudku. Jen v některých případech však současně žádají o výchovné spolupůsobení a o to, aby společenská organizace zasílala soudu zprávy o stavu převýchovy obviněného a aby v případě odvolání záruky toto své rozhodnutí soudu sdělila (§ 329 odst. 1, § 337 odst. 1 tr. ř. a § 70 odst. 2, § 80 odst. 2 j. ř.). Sledování, jak společenská organizace vykonává převzatou záruku za nápravu obviněného, resp. za dovršení nápravy odsouzeného, je stále jen formální a nevěnuje se mu ze strany soudů náležitá pozornost. Osobní styk soudu se společenskou organizací ve vykonávacím řízení je naprostou výjimkou.

Jednou z forem tohoto osobního styku je zapojení soudců z lidu do pomoci společenským organizacím při provádění převzatých záruk.

Z prověřovaných spisů však převážně nebylo možno zjistit, jak soud sleduje plnění převzaté společenské záruky.

Jen pomalu se vžívá praxe okresních soudů žádat společenské organizace činné na pracovišti obviněného nebo v místě jeho bydliště o výchovné spolupůsobení i v případech, kdy podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody byl povolen anebo trest nápravného opatření uložen, resp. odsouzený byl z trestu odnětí svobody podmíněně propuštěn bez společenské záruky za nápravu obviněného, resp. za dovršení nápravy odsouzeného (§ 329 odst. 2, § 331 odst. 3, § 337 odst. 2 tr. ř., § 70 odst. 2 § 72 odst. 5, § 80 odst. 2 j. ř. s.). V těchto případech je praxe okresních soudů značně rozdílná. Některé soudy o výchovné spolupůsobení v případech, kdy společenská organizace nenabídla záruku za nápravu obviněného, zpravidla nežádají; jiné soudy naopak žádají o výchovné spolupůsobení společenskou organizací, zpravidla odborovou organizaci, ve všech věcech, v nichž byl povolen podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody anebo uložen trest nápravného opatření; další okresní soudy tak činí jen v případech, kdy je to odůvodněno povahou spáchaného trestného činu (přčinu), např. jde-li o trestný čin, resp. přčin proti majetku v socialistickém nebo v osobním vlastnictví, anebo negativními vlastnostmi osoby pachatele; konečně některé soudy žádají o výchovné spolupůsobení jen v trestních věcech mladistvých.

Za správnou je třeba považovat praxi těch soudů, které žádají o výchovné spolupůsobení společenské organizace tehdy, když z okolností případu plyne, že je účelné výchovným spolupůsobením kolektivu pracujících odstraňovat takové negativní rysy nebo sklony pachatele, které ovlivnily jeho trestné jednání a mohly by ho i v budoucnu svést k trestné činnosti. Dále to bude vhodné i v těch případech, kdy podmíněně odsouzenému byla uložena přiměřená omezení směřující k tomu, aby vedl řádný život pracujícího člověka, a konečně v případech, kdy byl obviněnému uložen trest nápravného opatření a společenská organizace na pracovišti obviněného může účinně spolupůsobit při jeho kontrole, zda vykonává řádně práci a event. zda také po dobu výkonu trestu dodržuje přiměřená omezení, pokud byla uložena. Přežívá nedostatek spočívající v tom, že žádosti soudů o výchovné spolupůsobení nejsou dostatečně konkretizovány ani řádně evidovány a v důsledku toho součinnost soudu

společenskou organizací má charakter víceméně formální; omezuje se zpravidla na vyžádání zcela obecných zpráv o chování odsouzeného ve lhůtách stanovených § 71 j. ř. s. pro podmíněně odsouzení, zpravidla jednou za rok, výjimečně za kratší dobu. Tyto dotazy nejsou přizpůsobovány konkrétnímu charakteru toho kterého případu a nepodněcují společenské organizace k vyšší aktivitě při výchovném působení na odsouzeného. Společenské organizace z vlastní iniciativy nedávají soudu zprávy o stavu převýchovy odsouzeného a žádosti soudů o podání zprávy vyřizují často až po urgencích. Z těchto zpráv zpravidla není patrné, zda společenské organizace aktivně působily při převýchově odsouzeného.

Za správnou je třeba považovat praxi okresního soudu v D. S., který v žádosti o výchovné spolupůsobení společenské organizace stanoví při podmíněném odsouzení 6měsíční lhůty, v nichž má společenská organizace informovat soud o průběhu a výsledcích svého výchovného působení. Rovněž lze kladně hodnotit praxi některých soudů Severočeského kraje, které žádosti o informaci o stavu převýchovy odsouzeného konkretizují, např. zda odsouzený požívá i nadále nadměrně alkoholické nápoje, zda dochází řádně do práce v případech, kdy odsouzený projevil v minulosti sklony k příživnickému způsobu života apod.

K odvolání záruk ve vykonávacím řízení dochází pouze výjimečně a v převážné většině případů proto, že obviněný

a) pokračoval v navyklém způsobu života a výchovným působením kolektivu pracujících nemělo kladné výsledky, např. obviněný bezdůvodně vynechával pracovní směny;

b) dopustil se další trestné činnosti;

c) změnil pracoviště.

Výjimečnost případů odvolání záruk nelze prozatím hodnotit kladně poněvadž výsledky průzkumu signalizují, že byly zjištěny i případy neodvolaných záruk, ač ve skutečnosti měly být odvolány.

Např. okresní soud v N. J. poukázal na případ, kdy společenská organizace, která převzala záruku za nápravu obviněného, nevěděla, že obviněný odešel z pracoviště. V dalším případě nebyla záruka odvolána ani tehdy, když se obviněný dopustil dalšího trestného činu a byl za něj odsouzen. Obdobné případy neodvolaných záruk se vyskytly ve více krajích.

Některým soudům není jasné, jak dlouho má trvat výchovn spolupůsobení společenské organizace v případech, kdy obviněnému se zřetelem k přijaté záruce byl uložen pouze peněžitý trest anebo bylo upuštěno od potrestání, resp. při upuštění od potrestání mladistvého soud požádal společenskou organizaci, i když nenabídla převzetí záruky, aby pomáhala vytvářet podmínky pro to, aby mladistvý žil řádným životem pracujícího člověka (§ 77 odst. 1 tr. zák.). K tomu je třeba zaujmout toto stanovisko:

V těchto případech soud pouze požádá společenskou organizaci o výchovné působení a podle okolností konkrétního případu se se ní dohodne o době tohoto výchovného působení; nežádá však, aby společenská organizace podávala soudu zprávy o stavu převýchovy odsouzeného, poněvadž sám nemá možnost učinit v tomto směru nějaké opatření. V případě uložení peněžitého trestu soud požádá též o to, aby společenská organizace vedle odsouzeného k zaplacení peněžitého trestu. Bylo-li povoleno splácení peněžitého trestu po částkách (§ 342 odst. 1 písm. b/ tr. ř.), neměla by doba stanovená pro výchovné působení společenské organizace být kratší, než doba stanovená pro zaplacení poslední částky peněžitého trestu, a neměla by být delší, než lhůta jednoho roku stanovená pro zahlazení odsouzení k peněžitému trestu.

IV.

Závěry

Počet soudy přijatých společenských záruk je ve srovnání s r. 1971 na stejné úrovni, přičemž se však zvýšil počet soudy nepřijatých záruk. Počet osob, ohledně nichž byla přijata společenská záruka, činí v přezkoumávaném období přibližně 1,7 z celkového počtu odsouzených; počet odsouzených, v jejichž trestní věci vystupovali společenští obhájci, činí přibližně 1 z celkového počtu odsouzených. Podíl ostatních forem účasti společenských organizací v trestním řízení je nepatrný.

Počet osob odsouzených vojenskými soudy, za něž byla přijata společenská záruka, činí 6,3 z celkového počtu odsouzených. U vojenských soudů vystupovalo v přezkoumávaném období 49 společenských obhájců a 69 společenských žalobců.

Tyto statistické údaje podporují závěr, že je třeba nadále věnovat zvýšenou pozornost rozvíjení aktivity společenských organizací při spolupráci s orgány činnými v trestním řízení. Součinnost soudů se společenskými organizace při nabízení a přijímání společenských záruk není využívána zejména v trestním řízení proti pachatelům přečinů, ač právě na tomto úseku by výchovné působení společenských organizací mohlo podstatně přispívat v boji proti drobné kriminalitě.

Počet soudy nepřijatých společenských záruk signalizuje, že se v činnosti sudů dosud nepodařilo realizovat doporučení pléna Nejvyššího soudu ČSSR, aby soudy působily ke zlepšení praxe společenských organizací i osobním stykem s funkcionáři společenských organizací při plném využívání aktivu soudců z lidu.

V oblasti vojenského soudnictví je třeba, aby velitelé více působili ke zvyšování aktivity organizací SSM při nabízení a zkvalitňování společenských záruk a při vysílání společenských zástupců.

I nadále bude třeba věnovat pozornost tomu, aby věci, v nichž byla nabídnuta společenská záruka, byly projednávány před pracovním kolektivem, resp. není-li možné takové projednání věci zajistit, alespoň za účasti společenského zástupce společenské organizace, která nabídla převzetí záruky za nápravu obviněného.

Nejslabším článkem součinnosti soudů se společenskými organizacemi je stále vykonávací řízení, v němž při srovnání s r. 1971 se jen částečně podařilo odstranit nedostatky vytýkané ve zprávě projednané plénem Nejvyššího soudu ČSSR [PlsF 2/72](#), zejména nedostatky v konkretizaci žádostí soudů o výchovné spolupůsobení společenských organizací, v kontrole tohoto výchovného působení a v evidenci žádostí o výchovné spolupůsobení společenských organizací.

Právní propagandu a výchovou zaměřenou na seznamování pracujících a jejich společenských organizací s jejich právy s povinnostmi na úseku součinnosti se soudy v trestním řízení bude třeba rozvíjet zejména směrem k velkým závodům a podnikům v okresech a krajích, poněvadž výsledky průzkumu signalizují, že stav aktivizace společenských organizací při součinnosti se soudy (resp. i s dalšími orgány trestního řízení) není dosud uspokojivý.

Při výkonu dozorové činnosti krajských soudů (městského soudu v Praze, vyšších vojenských soudů) bude třeba realizovat též směrnici pléna Nejvyššího soudu ČSSR k hlavním ideologickým problémům v rozhodovací činnosti soudů a státních notářství PlsF 1/74, v níž se klade důraz na to, aby výkon soudního dozoru byl soustavnější, plánovitější a také důraznější při svém působení na výchovu soudců k tomu, aby si osvojili takový styl práce, který by důsledně vycházel z procesních principů a institutů socialistického právního řádu; zejména bude třeba výkon dozorové činnosti i nadále zaměřovat:

a) na usměrňování praxe soudů k tomu, aby projednávaly trestní věci před organizovanou veřejností i v těch případech, kdy společenské organizace nepřejímají záruky za nápravu obviněného;

b) na zkvalitňování praxe soudů při kontrole, jak společenské organizace provádějí soudy přijaté společenské záruky a dožadují soudů o výchovné spolupůsobení podle § 329 odst. 2 § 337 odst. 2 tr. ř.;

c) na sjednocování praxe soudů při dožadování společenských organizací o výchovné spolupůsobení ve smyslu § 329 odst. 2 a § 337 odst. 2 tr. ř.

Opatření ke zkvalitňování součinnosti soudů se společenskými organizacemi bude třeba i nadále provádět v úzké součinnosti s řídicími orgány společenských organizací v okresech a krajích.